

TILLSAMMANS FÖR RENARE SJÖAR OCH HAV

SLUTRAPPORT FRÅN PROJEKTET
BALTIC STEWARDSHIP INITIATIVE

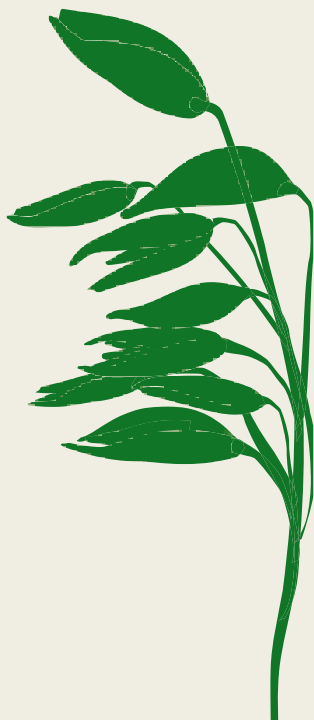
INNEHÅLL

1. Om Baltic Stewardship Initiative	3
Projektets tidslinje	4
2. Kommunikation – en nyckel i projektet	5
Lärdomar	6
Sammanfattning: Kommunikation	6
3. Effektiva åtgärder med lantbrukaren i fokus	7
Varför sätta lantbruket i fokus?	7
Fokusområdets utveckling	8
Resultat: Effektiva åtgärder med lantbrukaren i fokus	8
Sammanfattning: Effektiva åtgärder och lantbrukaren i fokus	11
4. Marknadens premiering	13
Fokusområdets utveckling	14
Resultat: Marknadens premiering	15
Sammanfattning: Marknadens premiering	18
5. Fokusområde: Hållbar återföring av växtnäring till lantbruket	19
Fokusområdets utveckling	20
Rekommendationer om cirkulär växtnäring till livsmedelskedjans aktörer	21
Resultat: Hållbar återföring av växtnäring till lantbruket	22
Sammanfattning: Hållbar återföring av växtnäring till lantbruket	24
6. Tillsammans för renare sjöar och hav – nästa steg?	26
Efter projektet – behov av färdplan och ny vision?	27
Slutsatser och vägar framåt	28
Röster från projektets partners	30
Fakta om projektet	31

1

OM BALTIC STEWARDSHIP INITIATIVE

BALTIC STEWARDSHIP INITIATIVE HAR SAMLAT FÖRETAG OCH ORGANISATIONER SOM VILL GÖRA VERKLIG FÖRÄNDRING OCH TILLSAMMANS ARBETA FÖR RENARE SJÖAR OCH HAV.

Övergödning är en av de största utmaningarna för Östersjöns miljö och drabbar samtidigt många av Sveriges vattendrag. Algblooming, syrebrist och bottendöd är några av de konsekvenser som övergödningen bidrar till, vilket utgör ett hot mot livet under ytan. Jordbruket står idag för den största delen av växtnäringstillförseln från land, följt av utsläpp från avloppsreningsverk. Båda dessa kopplar till vår produktion och konsumtion av livsmedel.

Resultatet av växtnäringsläckage blir att havets känsliga ekosystem förändras. Många djur- och växtarter kan inte anpassa sig till de snabba förändringarna och drabbas hårt eller går under. Ett fåtal anpassningsbara arter tar då över och får extra skjuts av de näringsämnen som tillförs. Resultatet är att den biologiska produktionen skenar – ett exempel på detta är den onaturligt kraftiga algbloomingen.

WWF startade 2020 i samarbete med Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) och Lantmännen projektet Baltic Stewardship Initiative för att påskynda utvecklingen och skapa de förändringar som krävs för att öka konkurrenskraften för det Östersjövänliga och cirkulära lantbruket.

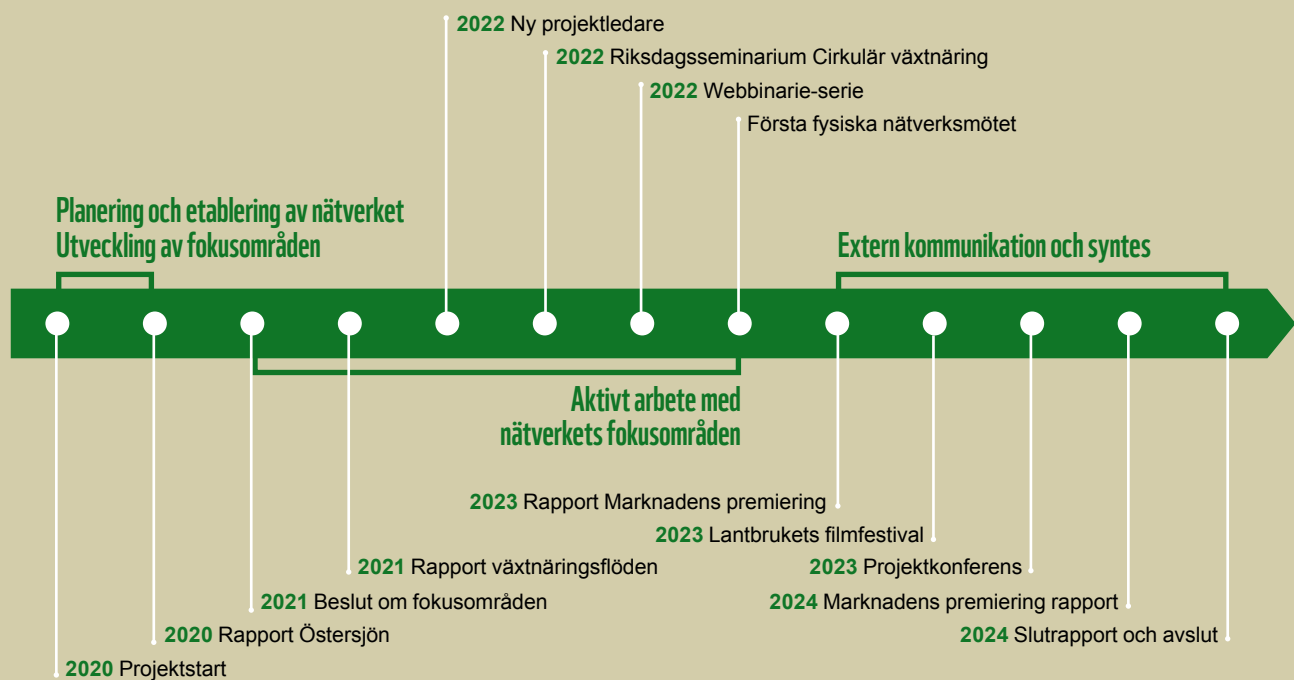
Projektets vision har varit ”En levande landsbygd runt ett levande Östersjön” med det långsiktiga målet att ”Lantbruket runt Östersjön har minimerat sitt näringsläckage till 2045”. Att lösa de stora och komplexa utmaningar som Östersjön och vår vattenmiljö står inför kräver nya initiativ och utvecklingsprojekt. För att börja gå i riktning mot detta krävs nya former för samarbete vilket varit kärnan i projektets aktiviteter och devis: Tillsammans för renare sjöar och hav. Det är också namnet på denna rapport som beskriver projektet och lyfter fram några av de lärdomar och slutsatser som kommit ur samarbetet och aktiviteterna.

Projektet har utvecklats till och genomförts i form av ett nätverk av aktörer från hela livsmedelskedjan; lantbrukare, uppköpare, dagligvaruhandel, livsmedelsorganisationer, forskare, företag samt miljö- och branschorganisationer. WWF har koordinerat projektet och fungerat som en nod för lärande och kommunikation. Med gemensamma krafter har medlemmarna engagerat sig i att utveckla ny kunskap och identifiera lösningar för att minska näringsläckaget till våra vattendrag, sjöar och hav samt öka cirkulationen av växtnäring.

PROJEKTETS TIDSLINJE 2020-2024

UPPDELAT I TRE FASER

Efter fyra år avslutas projektet under 2024. Visionen och de långsiktiga målen är långt ifrån uppfyllda men den kunskap och de insikter som framkommit under projektets gång har lagt en grund från vilken deltagarna själva, eller tillsammans, kan arbeta vidare. I slutet av projektet kan konstateras att det krävs än mer samarbete mellan aktörer längs hela värdekedjan för att lösa dessa komplexa utmaningar. Projektet har resulterat i start av både lärandeprocesser och konkreta fortsättningsprojekt samt även identifierat en rad möjligheter till fortsatt samarbete och åtgärder i frågor som projektdeltagarna ser som prioriterade.

Man kan, om man vill, beskriva det som att projektdeltagarna tillsammans gått ett varv runt och undersökt det höga berg som vi vill bestiga. Vi har nu tillräcklig, eller i varje fall mycket bättre, kunskap om var nästa basläger ska sättas upp, vilken utrustning vi behöver ha med oss och vilka som behöver delta i den långa vägen upp till toppen av berget.

Om vi når visionen om en levande landsbygd och en levande Östersjö till 2045 går inte att säga, men vi har idag, efter flera års dialog och gemensamt tänkande, mycket bättre kapacitet att arbeta vidare med nya samarbeten och arbetssätt. Det behövs när vi tillsammans med andra ska ta nästa steg i utmaningen med att skala upp åtgärdsarbetet för renare sjöar och hav och en mer cirkulär hantering av växtnäring.

12

KOMMUNIKATION – EN NYCKEL I PROJEKTET

Projektets utgångspunkt att samarbeta, nätverka och ha en inkluderande dialog har gjort att såväl intern som extern kommunikation varit en nyckel. De fokusområden som utvecklats och arbetats med har alla innehållit kommunikationsaktiviteter av olika art. Särskilt gäller detta fokusområdet Lantbrukaren i fokus – Effektiva åtgärder inom lantbruket. Läs mer om detta i kapitel 3.

Projektet prövade initialt kommunikation inom nätverket och projektmedlemmarna via en digital kunskapsplattform. Denna hade möjlighet att både fungera som en extern hemsida för projektet, men var huvudsakligen ämnad för internkommunikation och aktiv dialog mellan projektmedlemmar. Denna prövades under de två första åren men avvecklades sedan till förmån för en extern hemsida och diskussionsforumet flyttades till en grupp på LinkedIn.

Vi valde att förlägga projektets slutkonferens i god tid innan avslut, detta för att kunna diskutera och kommunicera brett medan det fortfarande fanns kapacitet för att ta hand om den respons som kommunikationen av de preliminära slutsatserna och resultaten skapade. Konferensen genomfördes som ett fysiskt möte med över 50 deltagare i Stockholm november 2023 och den både webbsändes och spelades in. Den finns tillgänglig att se via projektets hemsida.

Lärdomar

Digitala plattformar som kräver att medlemmar loggar in är utmanande, de flesta har redan kunskapshubbar och plattformar uppbyggda och går sällan eller aldrig in på ytterligare en plattform. Det var således svårt att få till en interaktiv plattform för dialog och kunskapsutbyte. I stället har e-post, webbmöten och fysiska möten varit vägvinnande för kommunikation och utbyte inom projektet.

På grund av att projektets start sammanföll med Covid-pandemin tvingades vi till ett helt digitalt arbetssätt. Projektets två första år genomfördes helt utan fysiska möten vilket ledde till att vi snabbt lärde oss hur vi skulle driva projektet genom webbmöten och digital kunskapsdelning. När restriktionerna släppte förväntades ett stort deltagande på de fysiska aktiviteterna, men så blev inte fallet. Intresset för att resa och delta på fysiska möten minskade istället. Samtidigt som många dessutom hade mindre tid att lägga i projektets aktiviteter, då interna och andra kärnaktiviteter tog mer tid och fick högre prioritet. Efterfrågan på fortsatta digitala möten var därför fortsatt hög genom hela projektet.

Under pandemin genomförde projektet en webinarieriserie i samarbete med andra aktörer. Webinarier visade sig framgångsrikt och projektet genomförde därför fler även när restriktionerna släppt. Webinarierna var inte bara välbesökta i realtid utan har fått spridning och länkas till från andra aktörer som exempelvis projektet Smarta vatten på Åland som har lantbrukare som primär målgrupp. En lärdom är att denna aktivitet kanske borde fått fortsätta och utvecklats längre tid under projektet.

Att samverka och samarbeta med andra initiativ och aktörer för att sprida projektets budskap har varit lyckosamt och skapat synergier. BSI har till exempel deltagit i:

- Östersjödagarna under Almedalsveckan 2023 och 2024. BSI har både arrangerat egna seminarier och varit projektledare och medlemmar har deltagit i andras seminarier.
- Lantbrukets filmfestival 2023 och 2024 – ett initiativ som beskrivs närmare i kapitel 3 där samarbetet med en rad aktörer som producerat kortfilmer kunde kanaliseras i ett event.
- World Water Week – under den digitala delen Världsvattenveckan 2022 samarrangerade BSI tillsammans med WWF Baltic Sea Programme och Race for the Baltic ett engelskspråkigt event med fokus på Östersjön och övergödning.
- Baltic Sea Solutions – BSI deltog på den årliga Östersjödagen under 2023 och 2024 i samarbete med bland andra Havsfonden och Race for the Baltic.

SAMMANFATTNING: Kommunikation

Efter projektets fyra år går det konstatera att det är svårt att på förhand sätta ramar och plan för kommunikation i ett projekt som detta som i sig självt är sökande och med ett brett anslag. Det måste ges tillåtelse att i stället få växa fram under projektets gång.

Det krävs mycket flexibilitet och att löpande utvärdera, testa, tänka och göra om har varit en viktig och utmanande del för projektets arbete.

Tankarna om en interaktiv och levande digital plattform var en bra initial idé, men som inte riktigt fungerade i praktiken och därför aldrig genomfördes.

Nätverk leder till fantastiska möjligheter! Som projekt är det svårt att nå ut i bruset men gemensam kommunikation ger styrka och leder till större genomslag.

Det har varit både roligt och givande samarbete med de andra organisationernas kommunikatörer. Något som inte är så vanligt i denna typ av projekt som leds av en aktör.

Trots detta har inte nätverkets fulla potential utnyttjats vad gäller kommunikation. Det är tydligt att den kraft och engagemang som fanns samlad i början av projektet inte följde med hela projektet utan i stället kanaliserades via respektive nätverksmedlems egna kanaler och sammanhang. Med bättre styrning och tydligare samarbete genom till exempel en gemensam kommunikationsplan så hade vi tillsammans kunnat få ut än mer.

3

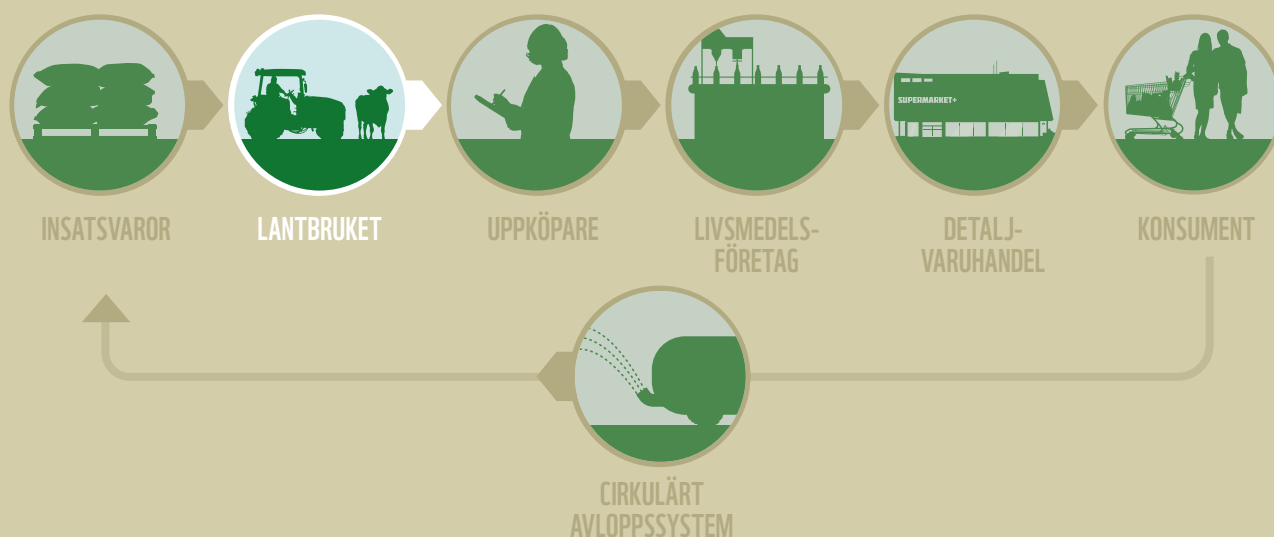
EFFEKTIVA ÅTGÄRDER MED LANTBRUKAREN I FOKUS

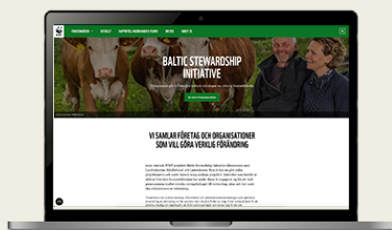
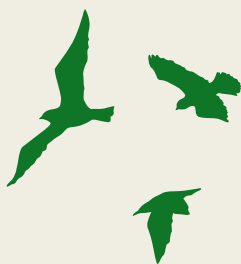
Varför sätta lantbruket i fokus?

I princip alla åtgärder som behövs för att minska övergödningen, effektivisera växtnäringshanteringen och öka cirkulariteten av växtnäring kräver att lantbruket involveras på något sätt. Vi vet i hög grad vilka åtgärder som behöver göras och deras positiva effekter. Det är lantbrukare och markägare som har den huvudsakliga rådgivningen och kompetensen för att åtgärder ska komma till stånd och de som har möjlighet att se till att de satsningar vi gör har kvar sin funktion år efter år framöver. Om lantbruket inte deltar i arbetet med att lösa övergödningsfrågan kommer vi inte nå nationella och internationella mål eller god ekologisk status för våra vatten enligt EU:s vatten- och havsdirektiv. Genom att sätta lantbrukaren i fokus ville projektet bidra till att öka kunskaps- och erfarenhetsutbytet med och involvera övriga aktörer längs med värdekedjan.

FOKUSOMRÅDET UR ETT SYSTEMPERSPEKTIV

Arbetet i fokusområdet Lantbrukaren i fokus har involverat aktörer från olika delar längs med livsmedelskedjan. Målgrupp för aktiviteten har varit lantbrukare och lantbruksnära aktörer.

WEBBINARIERNAS TEMAN

- **Kombidamm – ett sätt att kombinera biologi och produktion.** November 2021
- **Stallgödseln ökar i värde med stigande pris på mineralgödselkväve.** Januari 2022
- **Koljordbruk, fång- och mellangrödor – hur bidrar de till minskad övergödning?** April 2022
- **Växtnäring, beredskap & självförsörjning – vad kan göras på nationell respektive lokal nivå?** September 2022
- **The farmer as a nutrient steward – Best practices for enabling sustainable agriculture.** Oktober 2022
- **Kväveeffektivitet – en nyckelfråga för skörd och minskade utsläpp.** November 2022
- **Gårdsbaserad biogas + effektiv växtnäringshantering = sant!** December 2022

Fokusområdets utveckling

Tidigt i projektet bildades en arbetsgrupp med inriktning på kommunikation och kunskapsspridning med lantbrukaren i fokus. Merparten av medlemmarna i nätverket deltog i olika skeden. Arbetet startade mitt i Covid-pandemin och alla projektets möten blev digitala. I arbetsgruppen och på projektets möten kom idéer fram vilka utvecklades under hand, då mycket i den initiala projektplanen inte kunde förverkligas. Efter diskussion så enades man om att huvudsakligen arbeta vidare med digital kommunikation och att börja genomföra webinarier med lantbrukare och lantbruksnära aktörer som målgrupp. Greppa Näringen, Jordbruksverket, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) och LRF fanns i nätverket och visade intresse och blev kärnan i arbetet med planering och inhämtande av förslag på intressanta teman. Detta resulterade i en första omgång webinarier vintern 2021–2022 vilket följdes upp av fyra till under höst 2022.

Efter de första lyckade webinarierna togs nästa steg med att planera för kortfilmer riktade till lantbrukare vilket huvudsakligen gjordes i nära dialog mellan Greppa Näringen, LRF och WWF. När dessa sedan var färdiga var också en rad andra projekt och aktörer färdiga med egna parallellt producerade kortfilmer på närliggande teman. Då kläcktes idén att genomföra en digital filmfestival som sedan genomfördes 2023 och 2024. I projektets avslutning blev det på samma sätt som tidigare tydligt att stor nytta kunde uppnås genom samarbete mellan medlemmar i projektets nätverk och projektet tog därför initiativ till att genomföra engångsinsatsen ”Inspirationsdagar för åtgärdssamordnare”.

Fokusområdet har flera kopplingar till de övriga delarna i projektet och de breda diskussioner som varit en viktig del i projektet har flera gemensamma lärdomar och slutsatser tydliggjorts. Dessa sammanfattas i slutet av detta kapitel.

RESULTAT: Effektiva åtgärder med lantbrukaren i fokus

Nedan presenteras några exempel på vad projektet gjort inom fokusområdet.

Webbinarieserie om övergödning, cirkulär växtnäring och vattenmiljö

Under 2021-2022 genomförde projektet sju webinarier med olika teman där målgruppen var lantbrukare, vatten- och jordbruksexperten. Varje webinarie innehöll expertföreläsning utifrån temat och möjliggjorde diskussion mellan lantbrukare och experter. Ett webinarie genomfördes på engelska och arrangerades tillsammans med WWFs Östersjöprogram och hade deltagare från organisationer runt hela Östersjön.

Alla kan ses i efterhand på www.balticstewardship.org

Kortfilmer riktade till lantbrukare

2022 producerades i samarbete med LRF, Greppa Näringen och Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund tre filmer där lantbrukare på tre svenska gårdar med olika inriktning och typ av övergödnings- och vatteninriktade åtgärder lyftes fram. Filmerna ger information och tips kring hur lantbrukare kan gå till väga för att jobba mer effektivt med åtgärder på sin gård. Ett viktigt budskap i filmerna är nyttan av så kallade åtgärdssamordnare eller andra stödpersoner som finns hos vattenråd, kommuner, eller andra rådgivningsorganisationer.

2023 producerade projektet en film om miljönyttan med att söka EU-bidrag för miljöåtgärder med fokus på vatten och övergödning. Detta gjordes i samarbete med Greppa näringen, Jordbruksverket och LRF och spreds inför LRFs lokalavdelningars årsmöten.

KORTFILMER RIKTADE TILL LANTBRUKARE

Filmerna har tagits fram i nära samarbete med Lantbrukarnas Riksförbund LRF och med hjälp av Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund.

Tillsammans för sjöar och hav
– Elisabet Svensk

Ersättningar för ett hållbart
jordbruk – Sofia och Magnus
Karlsson

Tillsammans för sjöar och hav
– Anna och Hans Samuelsson

Tillsammans för sjöar och hav
– Sven Hermelin

Lantbrukets filmfestival

I den dialog som projektet hade med andra vattenmiljö- och jordbruksaktörer identifierades att oberoende av varandra planerades marknadsföring av kortfilmer om lantbruk, vatten, och miljöfrågor. Ur detta föddes idén att arrangera "Lantbrukets filmfestival" en digital filmfestival som är den första i sitt slag.

Filmfestivalen genomfördes i januari 2023 i samarbete mellan LRF, Jordbruksverket, Greppa Näringen, SLU, vattenmiljöprojektet LIFE IP Rich Waters och stiftelsen Baltic Waters. Det första året visades sammanlagt åtta filmer som sedan kommenterades av experter bland BSIs medlemmar. Över 400 personer deltog i det digitala eventet där flera större grupper av studenter på naturbruksgymnasium deltog tillsammans. Eventet fick också publicitet i lantbruksmedia och spreds via samarbetsorganisationernas informationskanaler. Dessutom har ett relativt stort antal sett filmerna i efterhand.

Lantbrukets filmfestival genomfördes återigen i april 2024. Denna gång visades sammanlagt tolv filmer i tre kategorier: Åtgärder för renare vatten – där projektets film om EU-stöd till vattenåtgärder visades - Biologisk mångfald samt Teknik & innovation. Upplägg och genomförande var det samma som 2023 och deltagandet var högt även detta år trots att flera lantbrukare hade svårighet att se sändningen i realtid på grund av vårbruket.

Sammantaget var Lantbrukets Filmfestival ett exempel på nytänkande samarbete inom kommunikation som sprang ur projektets öppna och dialoginriktade arbetssätt. Deltagande aktörer kom överens om att starta planering för ett eventuellt event också under 2025, dvs. efter att projektet är avslutat.

Nätverksmöten och studiebesök

När pandemin avklingat möjliggjordes att nätverket kunde träffas också på fysiska möten med fältbesök.

Vi har bland annat träffats och diskuterat på Brunnby gård i Västerås där vi fick se en rad genomförda åtgärder för minskad övergödning och förbättrad vattenkvalitet. Vi har besökt Saxån-Braåns avrinningsområde i Landskrona där vi fick se våtmarker och vattenåtgärder i samarbete med lantbrukare och markägare och fick lära oss smycket om hur arbete med att ge stöd via åtgärdssamordning går till. Hos det av Stockholm Vatten och Avfalls ägda jord- och skogsbruk vid Bornsjön fick vi ta del av deras arbete kring livsmedelsproduktion inriktad på att minimera påverkan på dricksvattentäkten Bornsjön.

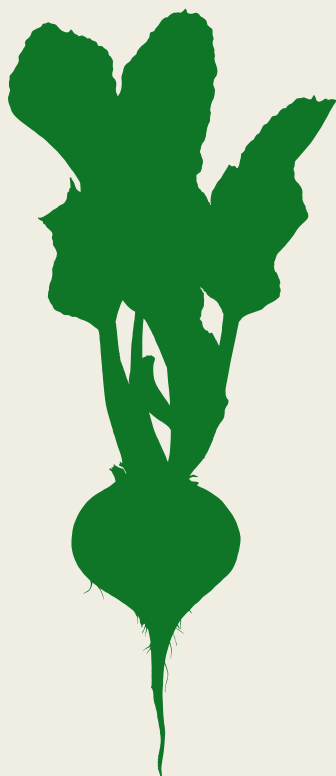

Inspirationsdagar för åtgärdssamordnare

Inom projektet identifierades tidigt så kallad åtgärdssamordning som en viktig komponent i det fortsatta arbetet med att ge lantbrukare kunskap och möjlighet att genomföra åtgärder. Flera av projektets lokala organisationerna arbetar som åtgärdssamordnare eller är hemvist för lokalt stöd till lantbrukare. Idag finns uppemot 50 aktiva åtgärdssamordnare hos lokala organisationer eller på kommuner och Länsstyrelser i olika delar av landet. Dessa organiseras och finansieras på olika sätt och har under perioden 2019–2023 koordinerats och fått stöd via det så kallade LEVA-nätverket som Havs- och Vattenmyndigheten ansvarat för. Efter att detta nätverk avslutats fanns ingen som kunde ta över denna viktiga funktion.

I projektets interna diskussioner identifierades behovet av fortsatt erfarenhetsutbyte och lärande mellan åtgärdssamordnare efter att LEVA-nätverket avslutats. Utifrån detta så beslutades att som projektets sista aktivitet medarrangera ”Inspirationsdagar för åtgärdssamordnare” i september 2024. Målsättningen med detta är att kunna hålla det nätverk av åtgärdssamordnare som etablerats vid liv och kommunicera till nationella aktörer att de behöver ta ansvar för detta från 2025 och framåt. Inspirationsdagarna genomfördes som ett samarbete ihop med Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund, LRF och Naturskyddsföreningen.

SAMMANFATTNING: Effektiva åtgärder och lantbrukaren i fokus

Inom detta fokusområde har mycket dialog, erfarenhetsutbyte och kunskapsinsamling skett som inte fullt ut dokumenterats i rapportform. Delar av slutsatser och syntes har skett i samband med webinarier, event och projektets externa konferens. Nedan presenteras fem erfarenheter och behov som tydliggjorts och diskuterats fram av projektets deltagare inom fokusområdet.

Lantbruket vill göra åtgärder

En slutsats från arbetet är att det är få, eller inga lantbrukare, som är ovilliga att göra åtgärder för att minska övergödningen och effektivisera växtnäringshanteringen. Det är snarare tvärtom – i takt med att priserna på mineralgödsel och gödning stigit kraftigt de senaste åren ser allt fler lantbrukare vikten av att inte förlora dyrbara gödselmedel i onödan. Samtidigt är kostnaderna och arbetsinsatsen för åtgärderna inte i relation till den intäkt eller de bidrag som de kan få. Detta utvecklas i kapitlet om fokusområdet premiering av lantbrukare.

Bred kommunikation riktad till lantbruket om övergödningsåtgärder

Ett resultat av projektet och samarbetet med LRF, Greppa Näringen, Jordbruksverket och andra aktörer är flera nya sätt att tillsammans kommunicera kring övergödningsåtgärder och vatten till landets lantbrukare. Exempel på detta är de fyra kortfilmerna samt etableringen av "Lantbrukets filmfestival" – en helt ny typ av kanal för kommunikation om hållbara jordbruksmetoder med lantbruknära aktörer som målgrupp.

Det går att nå ut brett i lantbrukssverige genom filmer och spridning av budskap och aktiviteter. Vi har också nått experter och de mest insatta lantbrukarna via våra webinarier och diskussioner inom projektets arbetsgrupper. Projektet har också möjliggjort spridning av kunskap om lantbrukets förutsättningar att arbeta med övergödningsåtgärder och cirkulär växtnäring till aktörer i livsmedelskedjan vilka annars inte har kunskap om detta.

Fortsatt och ökad satsning på lokal åtgärdssamordning

Behovet av åtgärdssamordning och konkret stöd till lantbrukare att genomföra övergödnings- och vattenåtgärder finns i hela landet. Sedan BSI startade har en utveckling av antalet åtgärdssamordnare skett, framför allt till följd av den LEVA-satsning som Havs- och Vattenmyndigheten tillsammans med LRF och Jordbruksverket med flera genomfört. Målet var att stärka lantbrukets och markägares roll i åtgärdsarbetet och få rätt åtgärd på rätt plats. Nu har denna nationella satsning avslutats och behovet är stort att på nytt få till stånd en nationell samordning och utveckling av detta viktiga arbete.

Vattenvårdsplanering på ARO-nivå

I alla diskussioner kring att identifiera rätt åtgärder för minskad övergödning och att få dessa placerade på rätt plats har vikten av att ha ett avrinningsområdesperspektiv lyfts. Många av nätverkets deltagare arbetar sedan länge på detta sätt och har på olika sätt identifierat behovet av att få till stånd handlingsplaner utifrån avrinningsområdets förutsättningar. Detta gör det inte bara möjligt att placera rätt åtgärd på rätt plats utan också utveckla en helhetssyn på vatten. Detta möjliggör effektivitet och att i högre grad få till stånd multifunktionalitet d.v.s. att fler nyttor än minskad övergödning kommer till stånd när åtgärder som exempelvis våtmarker genomförs.

Fältprojekt och "modellåtgärder"

Ytterligare ett behov som blivit tydligt under projektet är väl planerade fältprojekt som möjliggör både forskning och lärande. Det finns många nya åtgärder av olika slag som genomförs idag för att minska övergödningen och ett problem är att det mycket sällan finns resurser för att göra bra och långsiktig mätning och uppföljning. Vi behöver få till stånd fältprojekt med särskilt utvalda "modellåtgärder" som kan anläggas på ett sätt som möjliggör kontinuerlig uppföljning i form av mätningar och annat lärande. Projektet har identifierat flera olösta frågor som ihop med markägare och lokala aktörer skulle kunna besvaras:

- Hur kombinerar vi effektiva multifunktionella vattenåtgärder?
- Hur säkerställer vi långsiktig funktion, dvs. hur ska vi fördela ansvar, organisera och finansiera skötsel och drift?
- Hur kan vi använda goda exempel för att skala upp lokala åtgärder och initiativ?

Liknande tankar om att etablera ett nationellt uppföljningsprogram med mätningar av åtgärders effektivitet på representativa platser har lyfts av våtmarksforskare på SLU i ett policy brief.

”Alla aktörer i livsmedelskedjan kan hjälpa till att lösa det här och det här projektet har varit unikt genom att livsmedelsföretag fått prata om växtnäringskretslopp och övergödningsfrågan med lantbrukare. Det har gjort att vi förstår varandras vardag och varandras övervägande bättre. Det lägger grunden för att vi skulle kunna ha ett effektivare miljöarbete med den här frågan framöver.”

Markus Hoffman, hållbarhetsexpert LRF

4

MARKNADENS PREMIERING

Varför händer det så lite när vi arbetat med övergödningsfrågan så länge?

Vi vet idag i hög grad vilka åtgärder som behöver genomföras på gårdsnivå för att minska växtnäringssläckaget. En förklaring kan vara att övergödningsfrågan har hamnat i skymundan för klimatkrisen och den biologiska mångfaldskrisen, en annan är att det idag inte riktigt lönar sig för lantbrukare att göra de ibland enkla åtgärder som krävs för att minska utsläppen. Problemet är att dessa åtgärder också kommer med en prislapp.

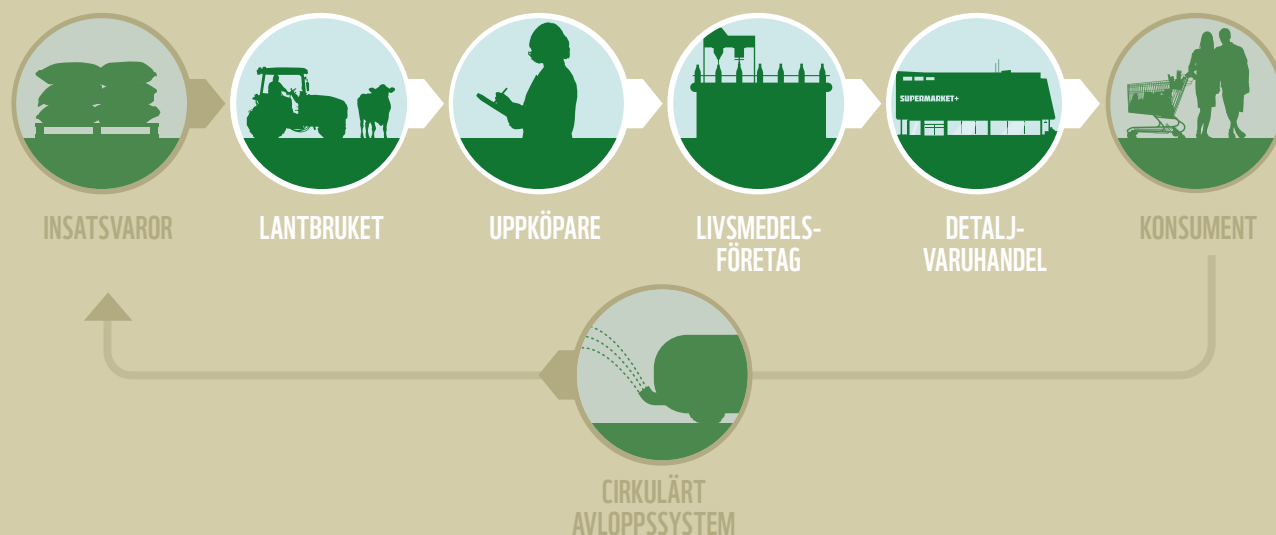
Det finns idag ett gap mellan lantbrukarens kostnad för att genomföra åtgärderna och de ersättningar som finns via miljö- och jordbrukspolitiken. Lantbruket är nyckelaktören och den som har både kompetens och rådighet över den lokala växtnäringshanteringen och därför är det viktigt att det finns ekonomiska förutsättningar som gör att lantbruksföretagen inte bara ska ersättas utan helst också tjäna på att minska växtnäringssläckaget och i förlängningen rädda våra sjöar och hav.

Livsmedelsföretagen i värdekedjan är de som har makt att bidra till att kraftigt minska risken för övergödning genom att köpa produkter från lantbrukare som använder best practice för minskat växtnäringssläckage. Om företag å andra sidan väljer att inte premiera lantbrukare för att dessa åtgärder ska genomföras så kommer de produkter som säljs att indirekt bidra till onödigt växtnäringssläckage.

Projektets medlemmar har identifierat premiering, dvs att hitta lösningar som överbryggar gapet mellan intäkter och kostnader för att genomföra åtgärder, som ett av tre fokusområden. Än så länge är växtnäring i form av mineralgödsel så lågt prissatt att drivkraften att ta extra steg för att hushålla och minska läckaget inte är tillräckligt stor för många lantbrukare. Det kostar helt enkelt mer än vad man sparar även om man förstår att det är bra för vattenmiljön.

FOKUSOMRÅDET UR ETT SYSTEMPERSPEKTIV

Arbetet i fokusområdet Marknadens premiering har involverat aktörer från olika delar längs med livsmedelskedjan. Målgrupp för aktiviteten har varit lantbrukare, uppköpare, livsmedelsföretag och detaljvaruhandel.

Målsättningen för projektets arbete med premiering var initialt att ta fram ett verktyg som skulle underlätta för livsmedelsföretag att premiera effektiva åtgärder i lantbruket. Det skulle möjliggöra en samlad värdering på gårdsnivå i form av en detaljerad poängsättning vilken kunde ligga till grund för premiering omräknad i kronor och ören. Ett arbete med att utveckla detta påbörjades, men efter att en första modell togs fram av experter förkastades ansatsen då modellen blev för avancerad och svår att koppla till såväl lantbrukets verksamhet som livsmedelsföretagens premieringsmodeller.

I stället lades fokus på att utveckla ett underlag som beskriver Best practice eller bästa tillgängliga teknik och arbetssätt. BSI vill driva på i denna fråga och tog fram ett underlag som möjliggör att företag och branschaktörer premierar de lantbrukare som följer Best practice för att minimera sin gårds växtnärläckage. Utgångspunkten blir att bygga på specifika och tillgängliga åtgärder som projektet särskilt vill främja. Ambitionen är att det ska kunna integreras med livsmedelsföretagens befintliga eller framtida premieprogram vilka idag i alltför liten grad inkluderar övergödningsfrågan. De åtgärder som ses som prioriterade att lyfta fram finns listade nedan.

En rad andra aktörer deltar i värdekedjan för livsmedel och de kan på olika sätt förenkla, stötta och möjliggöra att åtgärder genomförs, men de har inte direkt rådighet och kan inte själva genomföra dem.

Fokusområdets utveckling

En arbetsgrupp med särskilt intresse för frågan om premiering skapades för att utveckla verktyget som ska premiera lantbrukare som följer Best practice för att minimera växtnärläckage från sina gårdar. Projektet har påbörjat utvecklingen av verktyget och dess åtgärder men kommer inte kunna presentera ett färdigutvecklat verktyg. I stället ska arbetet ses som en grund för fortsatt arbete att ta vidare i andra sammanhang efter projektet.

Då den första versionen av Best practice tagits fram och diskuterats stod arbetsgruppen och projektet inför ett vägval. Antingen gå vidare med att förädla och försöka marknadsföra en premieringsmodell för minskad övergödning relativt aktörer i värdekedjan, i första hand detaljvaruhandeln. Alternativt att bredda projektets ansats till att se verktyget som ett kunskapsunderlag som kan användas som inspiration och faktaunderlag av de marknadsaktörer som har eller utvecklar eller egna premieringsmodeller.

I diskussioner på nätverksmöten och i arbetsgrupp framkom två andra slutsatser:

- Kunskapen om olika befintliga premieringsmodeller på den svenska och europeiska livsmedelsmarknaden var liten bland deltagarna. Därför initierades ett fördjupande konsultuppdrag för att beskriva nuvarande premieringsmodeller kopplat till vatten, miljö och klimatfrågor. Resultatet av arbetet gav mycket ny kunskap och förståelse och slutsatserna redovisas nedan.
- Att efterfrågan på en särskild "övergödnings-premiering" och märkning så som det initialt var tänkt inte sågs som varken realistisk eller efterfrågad av detaljvaruhandel och andra nyckelaktörer i värdekedjan. Utifrån detta beslutades att den så kallade verktygslådan med Best practice och utsläpps- och kostnadsberäkningsmodell skulle diskuteras och förädlas i dialog mellan de aktörer som var intresserade och sedan tillhandahållas som ett kunskapsunderlag till aktörer längs med värdekedjan vid projektets slut.

LÄNK TILL RAPPORTEN

► https://wwfbsi.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2024/10/Rapport-Baltic-Stewardship-Initiative28NOV_.pdf

RESULTAT: Marknadens premiering

Best practices för minskat växtnäringsläckage premieringsverktyg för lantbruket

Inom fokusområdet är ett viktigt resultat Best practice – en lista över effektiva och genomförbara åtgärder som tillsammans kan minimera växtnäringsläckaget från en gård. Ett urvalskriterie var att åtgärderna ska vara sådana att lantbrukaren själv kan bestämma över dem, att de ska vara enkla att genomföra för ett stort antal lantbrukare och dessutom enkla att följa upp och kommunicera.

Projektet anlidade experter från Hushållningssällskapet som i sin tur arbetade i dialog med i nätverkets kunniga medlemmar i en expertgrupp. De valde ut ett antal åtgärder som lantbrukare enkelt ska kunna genomföra och redovisa, snarare än att fokusera på att försöka mäta förändring i minskat läckage från gården som helhet. Att välja ut och premiera någon enstaka åtgärd räcker inte för att minimera risken för läckage, utan helheten och bredden av åtgärder bedömdes som viktig. Sammantaget minskar dessa åtgärder växtnäringsläckaget på ett sätt som ger stor effekt och minskad risk för övergödning. Det krävs en kombination av åtgärder för att få verklig effekt och vi rekommenderar att livsmedelsföretag och detaljhandel ska premiera hela listan med åtgärder för att säkert minska risken för läckage över tid.

BAS- och EXTRA-åtgärder

Listan innehåller nio så kallade BAS-åtgärder. Dessa är de enklaste och mest beprövade åtgärderna på gårdsnivå för att minska övergödningen. För varje åtgärd specificeras vad de innebär i praktiken samt hur de ska kunna följas upp. För lantbrukaren ska det vara möjligt att enkelt kunna svara Ja eller Nej på om åtgärden har utförts under en växtsäsong.

Utöver de nio BAS-åtgärderna föreslås fyra EXTRA-åtgärder som också ska kunna ge merbetalning. Dessa kräver investeringar, särskild utrustning eller nya sätt att försörja gården med foder eller gödsel och är mer omfattande både i tid och pengar. Samtidigt ger de också stora effekter på minskat växtnäringsläckage och effektivare växtnäringshantering.

Nedan finns hela listan över åtgärder som Baltic Stewardship Initiative ser som Best practice inom lantbruket. Flera av de identifierade åtgärderna ingår redan i premieringsmodeller och odlingsprogram. Dessutom har det under arbetets gång kommit nya regler och miljöersättningar/EU-stöd inom den strategiska planen. Flera, men inte alla, av dessa åtgärder kan ge möjlighet för lantbruket att få ersättningar eller visst miljöstöd från EU-medel via Landsbygdsprogrammet. Detta gör att gapet mellan kostnad för att utföra åtgärden och lantbrukets kostnader i flera fall har minskat. Trots det så är den miljöersättning som lantbruket får för att genomföra alla övergödningsåtgärder som behövs inte tillräcklig och särskilt inte om hänsyn tas till den extra tid och insats som krävs för att genomföra och dessutom hantera administrationen kring dem. Därför behövs någon form av kompletterande premiering för att motivera till ett generellt ökat genomförande av övergödnings- och vattenåtgärder.

Övergödning, klimatutsläpp och ekonomi

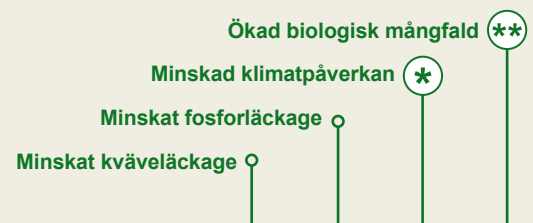
För att beskriva och kvantifiera resultatet av att genomföra alla åtgärderna mer i detalj genomfördes ytterligare en underlagsrapport med fokus på att försöka kvantifiera, eller snarare göra bästa möjliga uppskattning av hur mycket läckage från ett lantbruk som kan minskas, hur mycket växtnäringshanteringen kan effektiviseras, samt hur stora klimatutsläppen respektive de samlade kostnaderna för att genomföra åtgärderna är. Denna innehåller dels en faktadel som beskriver kunskapsläget och vad vi vet om säkerheten i att kvantifiera minskad övergödning och klimatutsläpp, dels beräkningar för två exempelgårdar som genomför åtgärderna.

Detta utvecklades efter att intervjuer gjorts med två lantbrukare, en växtodlingsgård och en gård med animalieproduktion. Resultatet av detta är uppskattningar av merkostnad per gård och den arbetsinsats som lantbruket behöver lägga i relation till miljöstöd i föregående period i Landsbygdsprogrammet.

Beräkningsverktyg under utveckling

Som ett resultat av ovanstående arbete så finns också en första version av ett beräkningsverktyg i Excel framtaget vilket tyvärr inte tillämpats mer än för en växtodlingsgård. För att detta ska bli tillämpbart och användarvänligt krävs ytterligare utvecklingsarbete vilket inte kunnat rymmas inom projektet. Ambitionen hos projektets partners är att detta ska tas om hand på ett sätt som möjliggör fortsatt utveckling och eventuell tillämpning och bredare spridning. För att ta del av underlaget hänvisas till projektets hemsida eller projektets partners för mer information.

Listan med Best practice och idén att använda denna som en komplettering av existerande premiering har ännu inte testats inom projektet. Den har inte heller i sin helhet inkluderats av något livsmedelsföretag i en premiering eller i en certifiering. En förhoppning är att projektets deltagande aktörer kan ta detta vidare och antingen utveckla ett fristående kunskapsunderlag och koncept eller att det blir en del i enskilda företags premieringsmodeller eller arbetet med rådgivning till lantbruk.

Åtgärd	Aktivitet	Aktuellt för vem				
1 BAS	Växtnäringsbalans	Alla typer av gårdar.	👍	👍	👍	
2 BAS	Markkartering	Alla typer av gårdar.		👍		
3 BAS	Gödselanalys	För gårdar som använder stallgödsel.	👍	👍	👍	
4 BAS	Begränsning av fosfor (P) från organisk gödsel	För djurgårdar som har jordar med hög fosforhalt.		👍		
5 BAS	Nollruta	Gårdar som odlar spannmål.	👍		👍	
6 BAS	Precisionsodling	Gårdar som odlar andra grödor än vall och är större än 100 hektar.	👍		👍	
7 BAS	Fång- och mellangröda	Gårdar som odlar spannmål.	👍		👍	
8 BAS	Skyddszoner	Gårdar som angränsar vattenområden som kan vara vattenförande någon gång under året vid högsta tänkbara vattenstånd.		👍	👍	👍👍
9 BAS	Anpassade skyddszoner	Gårdar som har mark som lättare eroderar eller riskerar att översvämmas.		👍	👍	👍👍
A EXTRA	Vallbrott	Inte lerjordar.	👍		👍	👍
B EXTRA	Dammar och våtmarker	Alla typer av gårdar.	👍	👍	👍	👍👍
C EXTRA	Biogas och biogödsel	Gårdar med egen biogasanläggning eller med en i närområdet.	👍	👍	👍👍	
D EXTRA	Eget foder och egen gödsel	Framför allt djurgårdar men även växtodlingsgårdar med närhet till stallgödselproducent.	👍	👍	👍	

Aktiviteten har positiv effekt på denna miljöfråga. Fler tummar betyder att effekten är större.

Flera åtgärder för minskat näringsläckage, framför allt de som effektiviserar användningen av kväve, har också den positiva effekten att de kan minska utsläppen av växthusgaser vilket minskar gårdens klimatpåverkan.

Att minska övergödningen har i sig en positiv effekt på att öka antalet arter som kan leva i och omkring ett vattendrag, det vill säga en ökad biologisk mångfald. I tabellen har vi markerat några åtgärder som extra positiva för biologisk mångfald, och det är när åtgärden i sig ger mer än minskat växtnäringsläckage.

Kartläggning av premieringsmodeller för hållbarhetsarbete i lantbruket

På uppdrag av projektet genomförde företaget Macklean under 2023 en kunskapssammanställning, intervjuer samt arbetsmöten och workshops med företag och andra aktörer längs värdekedjan för livsmedel. Detta sammanfattades i rapporten [Kartläggning av premieringsmodeller för hållbarhetsarbete i lantbruket](#). Bakgrunden var att arbetsgruppen såg att denna typ av sammanställning och bredare genomgång av existerande premieringar saknades.

För att få en bra helhetsbild till området premieringar och hur de kan utformas är rapporten en mycket bra första läsning. Några resultat som kan lyftas fram är att det finns en lång rad både svenska och internationella modeller för premiering. De flesta har enbart fokus på klimatfrågor som grund för sin premiering. Vissa av de större premieringsmodellerna har flera aspekter med. Det finns inte något exempel i kartläggningen på en premiering som enbart handlar om vatten eller övergödningsfrågor. Däremot finns en rad initiativ där företag i marknadsföringssyfte själva avsätter eller samlar in medel till åtgärder kopplade till vatten, till exempel anläggning av våtmarker.

Några slutsatser från rapporten kan sammanfattas som:

Det finns en rad hinder som kan stå i vägen för en framgångsrik implementation och uppskalning av premiering. Dessa är i första hand:

1. Bristande efterfrågan och betalningsvilja från marknaden.
2. Bristande intern styrning i företagen.
3. Ett överflöd av olika initiativ och otydlighet i kommunikation.
4. Ett silo-tänk med bristande samarbete mellan aktörer.

Från workshops och diskussion framkom flera åtgärdsområden och förslag till lösningar som skulle kunna bidra till att premieringsinitiativ får större genomslag:

5. Kunskapshöjande och kommunikativa insatser.
6. Branschövergripande åtaganden och gemensam målbild.
7. Företagsintern styrning och beslut från ledning om hållbarhet.
8. Påverkansarbete för ändamålsenlig lagstiftning som ger stöd till de företag som vill gå före.

Värt att notera är att flera av förslag på lösningar och vägar framåt förutsätter ett starkt samarbete längs värdekedjan. Arbetet med premiering av hållbarhetsåtgärder drivs nu vidare inom ramen för bland annat initiativet Hållbar Livsmedelskedja och andra närliggande satsningar.

SAMMANFATTNING: Marknadens premiering

Premiering enbart för övergödning är inte rätt väg

Premiering för en enskild fråga som övergödning är svårt och kanske till och med inte önskvärt att utveckla en separat premiering, märkning eller liknande för. De premieringar som idag finns etablerade innehåller alla en rad olika miljö- och hållbarhetsaspekter, där övergödning och växtnäringsfrågorna bara är en del av en mycket bredare bedömning. Projektet valde att utveckla kunskapsunderlag för premiering samt tillhandahålla resultaten till livsmedelskedjans aktörer. En Best practice för övergödningsåtgärder har utvecklats som kan användas av livsmedelskedjans aktörer i befintliga eller nya premieringsmodeller.

Premieringsdiskussioner har påverkat livsmedelsföretagens arbete

Genomgående har arbetet med premiering varit av stor betydelse för kunskapsutveckling inom deltagande företag och aktörers arbete men också för att driva frågan om premiering och ersättning till lantbruket framåt. Minst tre av livsmedelsföretagen och ett av detaljvaruhandelsföretagen i nätverket säger att de använt projektets kunskapsunderlag och diskussionerna om Best practise i sin egna utveckling av premieringssystem.

Fördjupat kunskapsunderlag utvecklat men ej användaranpassat

Det finns både kunskapsunderlag och beräkningsmodeller vilka inte fått extern spridning då utvecklingen inte hunnit tillräckligt långt inom projektets genomförande. Projektets partners avser försöka hitta hemvist och utvecklingsmiljöer för att detta underlag ska få en bredare spridning och möjligen också tillämpning.

Snabb parallell utveckling av premiering hos livsmedelskedjans aktörer

Det pågår ett intensivt arbete med premieringar, vilket också finns redovisat i en av projektets underlagsrapporter. Förhoppningen är att resultatet från detta fokusområdes insatser tas till vara till exempel i Hållbar Livsmedelskedjas kommande arbete, i projektet Fossilfri livsmedelskedja eller i arbete med att bedöma kostnader och behov av premiering som följer av LRFs med flera aktörers arbetet med att beskriva kostnaderna för lantbrukets så kallade "Gröna omställning".

”Projektet har bidragit bra till diskussion kring premiering i värdekedjan för just lantbrukare. Det har blivit bra och tydligt fokus på att kriterierna som vi har pratat om i projektet, de kostar faktiskt någonting för lantbrukare att genomföra. Man kan inte ta för givet att det är lantbrukaren som kommer stå för den notan, utan de behöver få något tillbaka för att kunna täcka kostnaderna för övergödningsåtgärder.”

Johanna Tafliin, Projektledare Klimat & Natur, Lantmännen

5

FOKUSOMRÅDE: HÅLLBAR ÅTERFÖRING AV VÄXTNÄRING

Cirkulär växtnäring – en fråga för många aktörer längs livsmedelskedjan

Det finns en rad grundläggande argument för att arbeta för en hållbar återföring av växtnäringsämnen tillbaka till livsmedelsproduktionen. Ett långsiktigt och samordnat arbete med att styra mot cirkulära flöden av fosfor och kväve och öka återföringen av växtnäringsämnen tillbaka till livsmedelsproduktionen är en del i arbetet med att minimera problemet med övergödningen av kust och hav.

I nuläget importerar vi en stor del av den växtnäring som används i lantbruket vilket gör att vår livsmedelsförsörjning och vår beredskap är dålig. Effekterna efter Rysslands invasion och krig mot Ukraina tydliggjorde att detta var en ekonomisk risk då gödselpriserna plötsligt mångfaldigades och svenska lantbruk fick lönsamhetsproblem. Dessutom visade den låga egna produktionen på en reell risk att vi i en situation då mineralgödselimporten helt eller till stor del slås ut så skulle vår livsmedelsproduktion snabbt vara hotad. Det är stor skillnad i den nationella diskussionen och debatten från starten av projektet och hur det är vid slutet 2024. Till skillnad från då pratar nu ”alla”, inklusive regeringen, om växtnäring, kretslopp och ökad cirkularitet. Vaxtnäringsfrågan har fått komma in i finrummet igen.

Stor potential för ökad återföring

Kunskapen på nationell nivå har visat att all växtnäring behöver ses som en värdefull resurs som hanteras i cirkulära flöden både inom lantbruket och livsmedelsproduktionen och genom kretslopp från stad till land. Dagens återföring från stad till land är så liten som ca 9% av kvävet och ca 40% av fosfor.

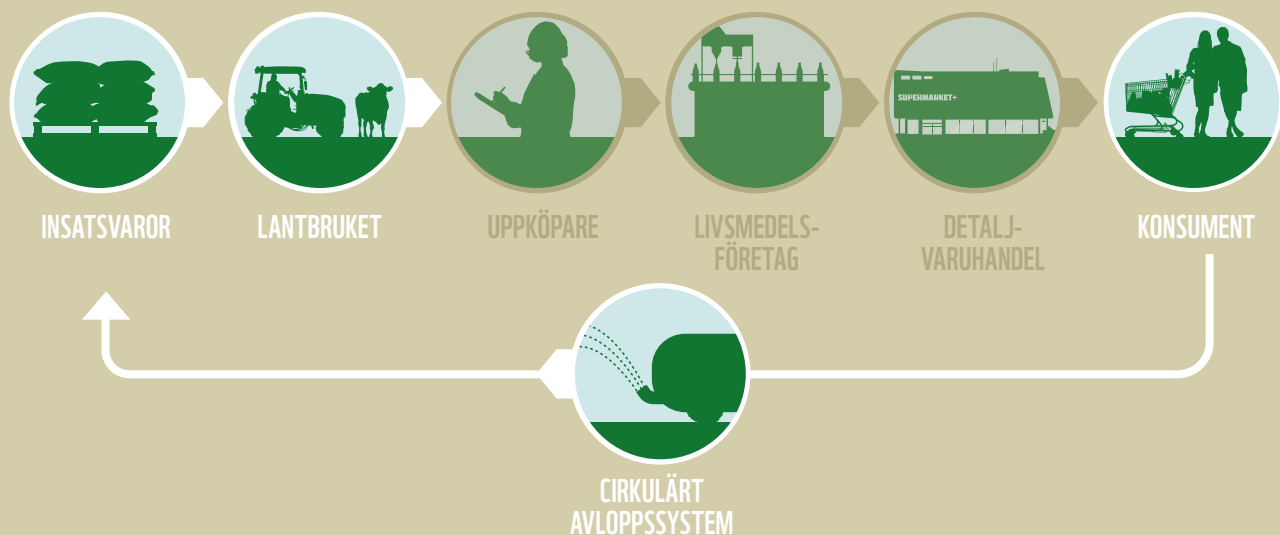
Potentialen för ökad cirkularitet, förstärkt livsmedelsberedskap och minskad övergödning pga. minskat läckage är stor. Recirkulerade avloppsfraktioner skulle till exempel med tillgängliga tekniska lösningar kunna ersätta upp till ca 25% av mineralkvävet och ca 36% av mineralfosfor som idag används i lantbruket. Om vi lägger till potentialen för en ökad återföring av matavfall från hushåll, restauranger, storkök, slakterier och livsmedelsindustrin skulle vi i framtiden kunna ersätta ca 29% av det mineralkväve och ca 41% av den mineralfosfor som användes. Om hela Sveriges avloppssystem successivt skulle byggas om till ett system som källsorterar allt toalettavlopp, skulle en närmare 100% återföring av både kväve och fosfor från toalettavfallet vara möjlig. Även kalium och andra näringsämnen skulle då också kunna återföras.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att samhällets nuvarande användning av miljö- och hälsofarliga kemikalier som hamnar i våra avlopp och i vårt livsmedelsavfall försvårar en säker återföring av växtnäringsämnen. Vidare finns vilket projektets rapporter om växtnäringsflöden beskriver, en mycket stor del av all växtnäring som används i lantbruket framförallt i mineral- och stallgödsel. Att arbeta med effektivisering och cirkularitet på gårdsnivå eller inom avrinningsområden är en viktig del för att minska förlusterna till vatten och luft och samtidigt minska behovet av inköpt mineralgödsel.

FOKUSOMRÅDET UR ETT SYSTEMPERSPEKTIV

Arbetet i fokusområdet Hållbar återföring av växtnäring har involverat aktörer från olika delar längs livsmedelskedjan. Målgrupp för aktiviteten har varit aktörer i VA- och avfallssektorn, gödselproducenter och lantbruksnära aktörer.

Fokusområdets utveckling

I projektets början samlades utöver de många lantbruks- och livsmedelsnära aktörerna också ett flertal starka aktörer som i olika roller arbetar med avlopp, avfall och kretslopp av växtnäring från stad och samhälle till lantbruk. Detta blev kärnan i den arbetsgrupp för fokusområdet Hållbar växtnäring som skapades. Området och diskussionen har funnits under många år utan att ha fått en tydlig lösning eller styrande beslut från nationell nivå. Utgångspunkten för diskussionerna var projektets underlagsrapport om växtnäringsflöden samt det utvecklingsarbete som myndigheter och statliga utredningar presenterat. Dessutom har Delegationen för cirkulär ekonomis arbetsgrupp Hållbart VA och andra tagit fram ytterligare underlag. Fokus lades på att försöka formulera ett antal redan utvecklade och ibland även på nationell nivå remitterade förslag och gemensamt presentera dem till regering och riksdag.

Projektet uppvaktades under 2023 av lantbruksnära aktörer i Kalmar län vilka arbetar aktivt med både biogasproduktion från gödsel men också med att utveckla tekniklösningar och system för att förädla både gödsel och biogödsel från rötningsanläggningarna till ett mer koncentrerat gödningsmedel. Då fokus tidigare varit på avloppsströmmar och väldigt lite på gödselfrågor engagerade sig projektet i att arrangera Kunskapsdagar om förädling av gödsel och biogasproduktion. Detta ledde till en aktivitet med upp emot 50 deltagare varav merparten var lantbrukare. Under kunskapsdagen gjordes studiebesök på både planerade, under utförande och idrifttagna stora gödselbaserade biogasanläggningar. På alla dessa fanns, eller var det på väg att implementeras, teknik för att förädla biogödsel/rötrest eller vanlig gödsel. Lärdomarna från detta dokumenterades men någon mer utvecklad och efterföljande aktivitet kunde inte inrymmas i projektets genomförande.

Rekommendationer om cirkulär växtnäring till livsmedelskedjans aktörer

Från rapporten "Ökad cirkularitet och minskad övergödning – potentialen i svenskt lantbruk och livsmedelskedja"

Verka för ett "Gödsellyft"

Förslaget om ett "Gödsellyft" är ett sätt snabbt få igång och skala upp både utvecklingsarbete och implementering av en mer hållbar stallgödselhantering. Detta skulle ske genom en nationellt finansierad nationell satsning där statliga medel samverkar med livsmedelsbranschens aktörer. Satsningen skulle innehålla teknikutveckling och innovationer och möjliggör konkreta investeringar i nya ännu ej fullt prövade tekniska lösningar för gödselhantering. Exempel på det är förädling och utvinning av växtnäring, volymreducering och biogasproduktion för stallgödsel, inklusive hästgödsel.

Stärk och sprid Greppa näringens arbete med växtnärbalanser

Många tusen lantbrukare har gjort och tar fram växtnärbalanser. Detta arbete på gårdsnivå är grunden för att kunna styra mot mer hållbar hantering av växtnäring och resurshushållning. Detta minskar också risken för övergödning då det synliggör var i verksamheten som växtnärbalansförbrukningen sker.

Premiera återvunnen gödsel och god växtnärbalanshantering

Idag får lantbrukare som tar emot återvunna gödsel- eller avloppsfraktioner inget extra för detta. Det borde kunna premieras dels av staten via bidrag men också via livsmedelsföretagens premieringssystem på samma sätt som att fossilfri mineralgödsel nu inkluderats i t ex Lantmännens premieprogram.

Utveckla proaktivt förhållningssätt till användning av nya avloppsfraktioner

Det är viktigt att både på kort och lång sikt hitta former för hur livsmedelssektorns aktörer kan utveckla och förankra tydliga kvalitetskrav på de avloppsfraktioner som ska användas som gödsel på åkermark. En branschdialog kan utvecklas oberoende av om ny lagstiftning kommer på plats eller inte de närmaste åren.

Adressera avloppssystemets hantering av växtnäring som en helhet

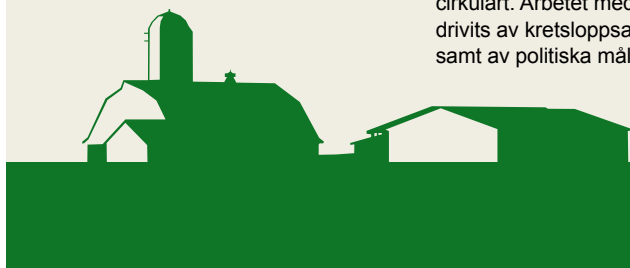
Idag fokus på att hantera och cirkulera växtnäring i slam, men avlopp och organiskt avfall innehåller ju mycket mer framförallt kväve. Dessutom diskuteras idag sällan kalium vilket också är en ändlig resurs som vi behöver återvinna och recirkulera.

Utveckla kommunernas planering och målarbete vad gäller växtnäring

I nuläget finns ingen naturlig hemvist för växtnärbalansfrågorna. Hållbar växtnärbalanshantering behöver inkluderas i kommunernas befintliga styrdokument och planering. Nationella myndigheter bör vägleda om hur och på vilket sätt växtnärbalansfrågorna ska utvecklas och vilken roll kommunerna kan ha t ex i form av va- och avfallshuvudmän. Det är lätt att frågor som det inte ställs direkta krav på eller har en naturlig hemvist i kommunens arbete förlorar i prioritet.

Lär av matavfallet

Matavfallsinsamling är ett exempel på hur vi på samhällsnivå över tiden styrt ett flöde till att bli mer cirkulärt. Arbetet med insamling av organiskt matavfall har utvecklats under mer än 20 års tid och drivits av kretsloppsambitioner, av regler som deponiförbud för organiskt avfall och deponiskatt, samt av politiska mål om att öka biogasproduktionen.

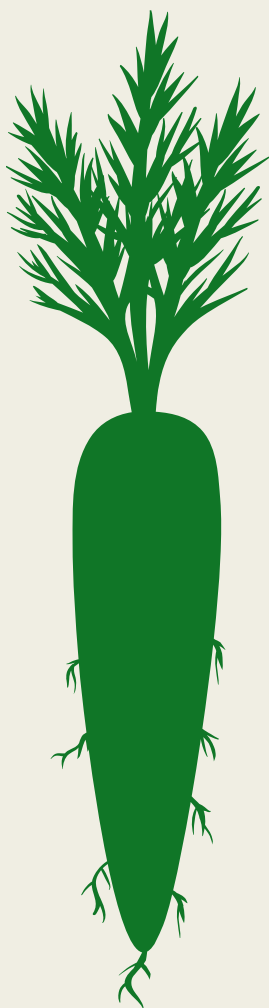
RESULTAT: Hållbar återföring av växtnäring till lantbruket

Inom projektet har de två rapporter som beskriver och kvantifierar växtnäringsflöden inom livsmedelsproduktion, avlopps- och avfallssektor fyllt ett kunskapsgap. Analysen på Östersjönivå är viktig för att se hur situationen ser ut i länder runt Östersjön och den för det svenska livsmedelssystemet ger mer detaljerad kunskap som ligger till grund för framtagande av policybudskap och fortsatt arbete. I rapporten om det svenska systemet så gjordes också koppling till och analys av hur växtnäringsflödena på nationell nivå kopplar till övergödningsproblematiken. En slutsats från dessa rapporter är att enbart cirkulation av växtnäring från avlopp och avfall inte kommer lösa övergödningsproblematiken utan det krävs åtgärder längs med hela värdekedjan för livsmedel. Dessutom kommer det troligen ta mycket lång tid att styra om mot cirkularitet och att minska läckaget av växtnäring. Detta kräver parallella åtgärder i många olika delar av systemet från import av gödning, via odling och i samhällets infrastruktur till vatten från olika källor.

Gemensamma policybudskap för att styra mot hållbar återföring av växtnäring tillbaka till livsmedelsproduktion

Projektets arbetsgrupp för fokusområdet startade under slutet av 2021 framtagandet av gemensamma policybudskap om ökad cirkularitet. Målsättningen var att kunna kommunicera till riksdag och regering i dessa frågor då man var överens om att trots mycket kunskap och många policyförslag från olika aktörer så sågs inte frågorna som politiskt intressanta. Processen genomfördes i nära dialog och samarbete mellan företag och organisationer som representerar svenska lantbruk, detaljvaruhandel, livsmedelsföretag, gödselproducenter samt forskare, experter och branschorganisationer. Policybudskapen innehåller konkreta förslag på fyra olika målområden: Kort- och långsiktiga mål, Utfasning av miljö- och hälsofarliga ämnen, Utveckling av teknik samt Utveckling av regelverk och incitament. Resultatet finns i punktform i faktaruta nedan och kan läsas i sin helhet på projektets hemsida.

Baltic Stewardship Initiatives policybudskap för att styra mot en hållbar återföring av växtnäring tillbaka till livsmedelsproduktion.

Medlemmar i projektet Baltic Stewardship Initiatives nätverk uppmanar regeringen att ta beslut om de förslag som listas nedan.

Kort- och långsiktiga mål för återföring av växtnäring till livsmedelsproduktionen

1. Besluta om ett långsiktigt mål om nära 100% återföring av fosfor och kväve från avlopp till livsmedelsproduktion.
2. Besluta om ett etappmål om ökad återföring av fosfor och kväve till livsmedelsproduktion.

Utfasning av miljö- och hälsofarliga ämnen

3. Driva på EUs arbete kring utfasning av miljö- och hälsofarliga ämnen.
4. Ge Naturvårdsverket i uppdrag att koordinera det nationella uppströmsarbetet och säkra en central kompetens- och stödfunktion för avloppsfrågor och resurser i kretslopp.

Utveckling av system och tekniker som möjliggör en omfattande och säker återföring av växtnäring

5. Ge Boverket och Naturvårdsverket ett gemensamt uppdrag att utreda hur en successiv övergång till ett källsorterande avloppssystem kan gå till.
6. Ge Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Energimyndigheten, Tillväxtverket, Vinnova och Formas ett gemensamt uppdrag att ta fram förslag på hur stallgödsel, avloppsvatten och avloppsslam samt matavfall kan utvecklas till högvärdiga resurser.
7. Utred ett införande av ett stöd för utveckling av och investering i ny teknik för återföring av kväve och andra näringsämnen från avloppsvattnet.

Regelverk och ekonomiska incitament som stödjer en hållbar återföring av växtnäring

8. Ge Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen i uppdrag att regelbundet göra nya riskvärderingar samt uppdatera regelverk av farliga ämnen i avloppsvatten, slam samt produkter från dessa.
9. Driva på EU så att EU-lagstiftningen för gödselmedel styrs av växtnäringens kvalitet och inte dess ursprung.
10. Tillsätta en utredning om kvotplikt för återvunnen fosfor och återvunnet kväve i mineralgödsel.
11. Tillsätta en utredning om ett certifieringssystem för klimatsmart återvunnet kväve.
12. Utreda och lägga fram förslag på ytterligare ekonomiska incitament i livsmedelskedjans alla led för att återföra växtnäring till lantbruket.

Möte med riksdagens miljöutskott för att presentera och diskutera de tolv policybudskapen

Policyförslagen presenterades för riksdagens miljö- och jordbruksutskott i februari 2022. Representanter för projektets partners ihop med branschorganisationer, forskare och företag i nätverket presenterade policybudskapen vilket följdes av en diskussion och frågestund. Det direkta resultatet av detta är svårt att värdera. Det är värt att notera att efter detta har ett regeringsuppdrag getts till Jordbruksverket om att kartlägga potentialen för en inhemsk gödselproduktion där just återföring av växtnäring från avlopp och avfall är en viktig del. Dessutom har frågor kopplade till cirkulär växtnäring blivit del i den Havs- och vattenmiljöproposition som Regeringen presenterade sommaren 2024.

Policyförslag – från reningsverk till resursverk

Inom fokusområdet diskuterades också fram förslag på hur arbetet med att möjliggöra säker återföring av växtnäring från stad till livsmedelsproduktion. Det bygger på det relativt nya begreppet Resursverk vilket kan beskrivas som att dagens avloppsreningsverk utvecklas från att i första hand ha som mål att rena avloppsvattnet till att också möjliggöra återföring av den växtnäring som vi människor ger ifrån oss. Detta har också föreslagits av den nationella arbetsgruppen Hållbar och cirkulär VA som arbetade på uppdrag av delegationen för cirkulär ekonomi.

I en aktivitet efter kommunikation av de initiala policybudskapen tog projektet i samarbete med Svenskt Vatten, LRF och Ragnsells fram förslag på ett uppdrag till innehåll i en nationell utredning. Målet föreslogs vara en ny regelstyrning för att ge VA-bransch och ansvariga för kommunal avloppsrening uppgiften att hushålla med och producera resurser ur det avloppsvatten som idag enbart renas så det uppfyller Miljöbalkens krav och sedan släpps ut i recipient. Ett sådant förslag överlämnades 2022 till Näringsdepartementet.

Kommunikation till nya målgrupper

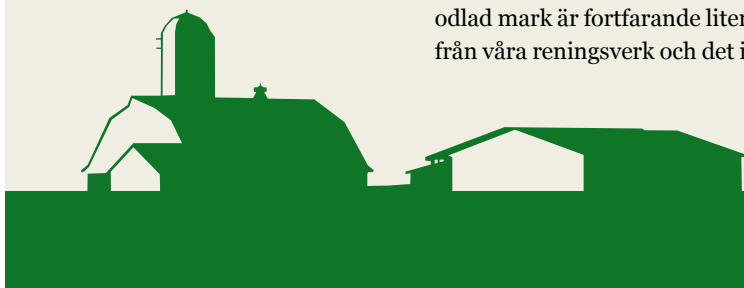
Både projektledare och aktörer i nätverket har medverkat i och bidragit till olika, framför allt externa, sammanhang där dessa policybudskap kunnat lyftas fram till såväl politiker och myndigheter som kommuner och bransch. Projektets ledning och medlemmar har deltagit och arrangerat seminarier och debatter kring cirkulär växtnäring på nationell nivå bl a under bostadsmässan H+ i Helsingborg 2022, i seminarier och rundabords-evenemang i Almedalen 2022–2024 och andra sammanhang med beslutsfattare och politiker. I juni 2024 anordnade projektet ett panelsamtal ihop med tankesmedjan FORES med rubriken: ”Från reningsverk till resursverk”. På detta möte diskuterade projektets medlemmar Svenskt Vatten och Ragnsells med riksdagsledamöter, kommunpolitiker, nationella myndigheter och forskare.

SAMMANFATTNING: Hållbar återföring av växtnäring till lantbruket

Nedan presenteras erfarenheter och behov som tydliggjorts och diskuterats fram av projektets deltagare inom fokusområdet.

Stor potential att öka återföringen av växtnäring från stad till land

Växtnäringsflödet kopplat till livsmedelssektorn och lantbruket i Sverige är långt ifrån cirkulärt. Förlusterna är stora, effektiviteten kan förbättras och återföringen från stad till odlad mark är fortfarande liten. Idag återförs endast ca 9% av kvävet och 40% av fosfor från våra reningsverk och det i form av avloppsslam

Teknik finns utvecklad

Samtidigt finns det idag tekniska system utvecklade som kan förbättra återföringen mellan stad och land. Exempelvis kan vi återföra 20% av kvävet och 90% av fosfor med förändringar inom ramen för dagens avloppssystem, dvs utan stora infrastrukturförändringar. I ett längre tidsperspektiv skulle samhället kunna nå närmare 100% återföring av kväve och fosfor samt kalium. Detta kräver att våra avloppssystem successivt byggs om till källsorterande system där toalettavfall avskiljs från övrigt avloppsvatten och hanteras separat.

En sådan förändring skulle ha stor betydelse för växtnäringens försörjning och även beredskapen vad gäller gödselersättning på nationell nivå. Potentialen är så stor som ca 25% ersättning av det mineralkvävet och 36% av den mineralfosfor som idag används i lantbruket.

Färdiga förslag till politiska beslut finns på bordet

Dessa förändringar i hur vi planerar och designar våra avloppssystem men också våra städer kommer initialt medföra ökade kostnader. De kommer troligen inte heller uppstå av sig själv utan det krävs politiska beslut och ändrad policy, det vi kallar styrning från nationell nivå. Projektet har tagit fram utvecklade policyförslag från projektet vilka sammantaget skulle medföra en på både kort och längre sikt förbättrad återföring av växtnäring.

Satsning på förbättrad stallgödselhantering – lågt hängande frukt

De största växtnäringens flödena i landet är kopplade till lantbrukets produktion och växtnäringen i den stallgödsel som produceras på våra djurgårdar. Genom att styra mot mer effektiv gödning till exempel i form av precisionsodling och att bättre tillvarata växtnäringen i den stallgödsel som produceras kan effektiviteten öka, den svenska krisberedskapen förbättras och utsläppen av växthusgaser och övergödande ämnen kraftigt reduceras. Under projektet har förslag om både ett Gödsellyft och ett Kvävekliv lyfts fram som exempel på nationella satsningar vilka skulle driva på farten i utvecklingsarbetet.

Förädla stallgödsel och folkgödsel till koncentrerade gödselmedel

Ett viktigt utvecklingsområde är utmaningen med att förädla och möjliggöra längre transporter av både stallgödsel och folkgödsel dvs. samhällets avloppsfraktioner. Mycket teknikutveckling pågår och allt fler anläggningar framför allt för stallgödsel kommer på plats ihop med större biogasprojekt. Nyttan av detta i form av en lokal produktion skulle vara stor i geografiska områden till vilka mycket växtnäring importeras i form av foder till animalieproduktion eller mat till alla människor som bor i städer. Att på regional eller lokal nivå kunna koncentrera gödsel- och avloppsfraktioner utan att förlora växtnäring skulle samtidigt öka beredskapsgraden vad gäller gödselmedelsförsörjning till svenskt lantbruk.

” En stor nytta var när projektet samlade en bred koalition av aktörer som ställde sig bakom policybudskap om cirkulär växtnäring. Vi har också i arbetet med att lyfta fram cirkulära lösningar i Sverige och Europa använt och översatt rapporten som beskriver växtnäringens flöden kopplat till livsmedelssystemet.”

Anders Finnson, expert avlopp, miljö- och kemikaliearbete, Svenskt Vatten

6

TILLSAMMANS FÖR RENARE SJÖAR OCH HAV – NÄSTA STEG?

I samband med att projektet startade formulerades en långsiktig vision och högt ställda mål på vad projektet skulle leverera. Utgångspunkten var att det nätverk av aktörer som initialt deltog skulle växa och vid projektets slut skulle det finnas uppemot 40 medlemmar och aktörer i ett aktivt kluster. Nästa steg skulle vara att formalisera detta arbete på något sätt vilket en gemensam färdplan skulle lägga grunden för.

Vid slutet av projektiden så har inte alla dessa mål uppfyllts men både projektets aktiviteter och den parallella utveckling utanför projektet, som medlemmarna på olika sätt varit del av, har tagit tydliga steg framåt mot den övergripande visionen och målen. Det finns vid projektets slut inget aktivt samlat kluster, eller en antagen gemensam färdplan. Å andra sidan finns många resultat och sammanhang där projektets identifierade fokusfrågor utvecklas vidare.

Projektet utvecklades med starkt nätverkande och interaktion digitalt under COVID-pandemin kring vilka frågor och vilken inriktning som projektet skulle ha framöver. De tre fokusområden som beskrivits togs fram i en öppen deltagandeprocess och blev huvudspåren för arbetet utan att vara helt styrande. Med dessa som utgångspunkt sökte sig projektet och dess medlemmar framåt och identifierade viktiga aktiviteter och frågor att fördjupa sig i. Det finns flera utkomster och resultat som inte kunde förutses i projektets start och som nämnts ovan.

Efter projektet - behov av färdplan och ny vision?

I projektets start var tanken att efter de fyra årens nätverkande och samarbete kring övergödning och cirkulär växtnäring ta fram en gemensam färdplan för det fortsatta arbetet med en livskraftig Östersjö. Ett dokument som visade på de steg som behöver tas för att gå mot visionen om "En levande landsbygd runt ett levande Östersjön" och nå det långsiktiga målet att "Lantbruket runt Östersjön har minimerat sitt näringsläckage till 2045". Målet var också att det vid projektet slut skulle finnas en livskraftig grupp av aktörer och personer vilka hade en gemensam bild och ambition att tillsammans fortsatt bedriva arbetet, resultat och idéer vidare.

Det har blivit tydligt att i projektets framdrift har medlemmarna mycket tydligt samlats kring och engagerat sig i de olika fokusområdena och ofta kring specifika aspekter som de själva huvudsakligen arbetat med och intresserat sig för. Särskilt tydligt var det inom fokusområdet cirkulär växtnäring från avlopp och avfall vilket under de två första åren fick stort utrymme i projektet och ett bra engagemang från många företag och organisationer. När styrgrupp och projektledning sedan ville se ett ökat fokus och mer resurser på premieringsfrågor och lantbrukets roll i att minska läckage av övergödande ämnen, blev engagemanget inte lika tydligt från de initialt mycket aktiva "kretsloppsaktörerna".

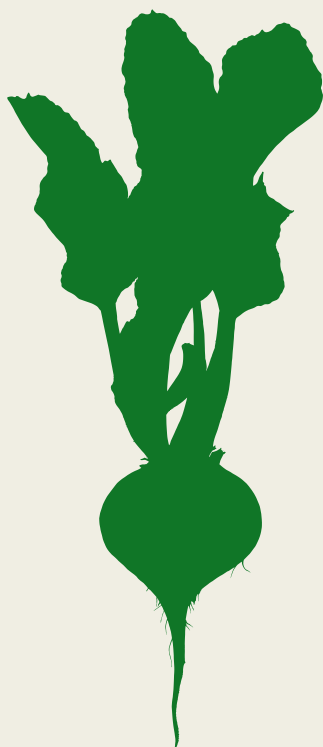
Det har funnits en liten grupp av aktörer vilka varit involverade och bidragit med mycket värdefull kunskap inom alla fokusområden, men nätverket har inte lyckats mobilisera resurser och engagemang för att kunna samlas och genomföra konkret utvecklingsarbete kring projektets kärna dvs kopplingen mellan ökad cirkularitet av växtnäring och minskad växtnäring.

Cirkulära system leder inte alltid till minskad övergödning

Den övergripande visionen och förändringsteorin som projektet baserades på var att om vi styr mot cirkulära system för växtnäring i avlopp och avfall så skulle vi lösa övergödningss frågan och rädda Östersjön. En slutsats som identifierats relativt tidigt i nätverkets olika diskussioner och sedan mognat under projektets genomförande är att det saknas direkt samband mellan just ökad cirkularitet av avlopp och minskad övergödning. Detta på grund av att mycket av den växtnäring som kan cirkuleras redan styrts bort från att bli utsläpp till sjöar och hav. Det cirkulära systemet blir mer hållbart men minskar inte det övergripande övergödningssproblemet nämnvärt. Övergödning kan till exempel orsakas lika mycket av ett överskott av "kretsloppad" gödning som av importerad mineralgödsel.

För att styra mot en mer hållbar växtnäringsshantering och minskade utsläpp behöver en rad andra frågor som jordbrukets produktionsformer, utformning och styrning av vattnets väg genom landskapet samt livsmedelskonsumtionen adresseras. Alla dessa ligger huvudsakligen utanför detta projekts avgränsning. Emellertid är insikten om att samarbetet mellan aktörer längs livsmedelskedjan, att sätta lantbruket i fokus och att de ekonomiska aspekterna och styrningen är avgörande något som kan tas med vidare i andra efterföljande utvecklingsprojekt liksom i arbetet med att utforma policy och politik.

Slutsatser och vägar framåt

Från dialog till kunskapsspridning

Projektet har haft en bred ansats vilken i dialog med projektets medlemmar och nätverk sedan inriktats på tre fokusområden: Lantbrukaren i fokus, Premiering av lantbrukets åtgärder och Cirkulär växtnäring. Inom dessa områden har fokus lagts på intern dialog och kunskapsutveckling mellan medlemmar följt av fördjupningar i form av expertrapporter. Projektet har också rymt policy- och påverkansinriktade aktiviteter relativt beslutsfattare. Utöver detta har en prioriterad aktivitet varit att tillsammans nå ut till specifika målgrupper som lantbrukare. Projektet har fått stort genomslag för denna externa kommunikation med filmer, webinarier etc. som deltagande organisationer tillsammans utvecklat och genomfört.

Lantbruket vill öka åtgärdsarbetet för minskad övergödning

En slutsats från arbetet och som inte alltid kommer fram i debatten är att lantbruket vill och kan genomföra åtgärder för minskad övergödning. Mycket arbete pågår idag som inte syns. Samtidigt saknas det incitament t ex i form av premiering för att skala upp de åtgärder som identifierats som nödvändiga för att nå målen om minskad övergödning och god vattenkvalitet.

Projektet har utvecklat och beskrivit en rad effektiva och vetenskapligt validerade åtgärder, en Best practice för minskat läckage från jordbruk. Detta är nio enklare sk ”Bas-åtgärder” som alla lantbrukare har rådighet att genomföra samt fyra sk ”Extra”-åtgärder vilka kräver en ytterligare kostnad eller arbetsinsats t ex att anlägga våtmarker och dammar.

Avrinningsområdesperspektiv och lokalt stöd till lantbruket ger fler och effektivare åtgärder

Nätverkets medlemmar har liksom många andra pekat på nödvändigheten av att ha ett avrinningsområdesperspektiv när vi vill identifiera effektiva åtgärder. Det är inte självklart effektivt att alla lantbrukare genomför samma eller likartade åtgärder. I det så kallade LEVA-projektet har arbetsmetoden Lokal åtgärdssamordning utvecklats och fått spridning. Denna nya form av rådgivning och konkret stöd har visat sig vara mycket effektivt för att få till stånd fler åtgärder inom lantbruket kopplat till vatten och minska övergödningen. En slutsats som växt fram i projektet är att denna typ av stöd till lantbrukare behöver skalas upp och spridas i hela landet och att det behövs en nationell och långsiktig finansiering för denna typ av funktion. Förslag finns på en nationell 10-årig satsning kombinerat med ett stegvis ökande investeringsstöd för åtgärder för bättre vatten.

Premiering av lantbrukets åtgärder är inte enkelt

Nu utvecklas och sätts allt fler parallella initiativ för premiering. Projektet har beskrivit och jämfört de olika premieringsinitiativ som finns idag. Dessa är i huvudsak företagsinterna premieringssystem som Lantmännens Klimat och Natur och Arlas hållbarhetspremiering. En slutsats är att dessa huvudsakligen fokuserar på klimat och till viss del på andra frågor som biologisk mångfald och vatten. Projektets fokus minskad övergödning och cirkulär växtnäring finns endast med indirekt eller i mindre utsträckning.

Det är en stor utmaning att få marknadens aktörer att utveckla gemensamma premieringsmodeller. Detta gör det svårt och till och med kanske oönskat att utveckla en premiering enbart för övergödning och cirkulär växtnäring. Detta diskuterades som en möjlig väg framåt i början av projektet men sågs inte som en framgångsrik väg vidare i ljuset av ovan nämnda utveckling. Övergödningsfrågorna kommer troligen fortsatt ”bara” vara en av många hållbarhetsaspekter för livsmedelsföretag och detaljhandel. Arbetet med att utforma premiering av övergödning och cirkulär växtnäring behöver ske inom ramen för de system och modeller som branschen utvecklar.

Snabb utveckling inom cirkulär växtnäring från avlopp

Under projektets genomförande har frågan om cirkulär växtnäring fått ökat nationellt intresse och finns nu också med i den senaste havs- och vattenpolitikens inriktning. Teknik- och kunskapsutvecklingen är också snabb särskilt för tekniklösningar som kompletterar de storskaliga avloppssystemen. Man kan säga att utvecklingen mot cirkulär växtnäring inom centraliserad avloppsrening har en egen drivkraft framåt. Detta efter att i många år fastnat i en debatt för och emot slamspridning. Nya koncept och vägar framåt, som att utveckla lagstiftningen till att styra om dagens avloppsreningsverk till så kallade resursverk diskuteras alltmer.

Källsorterande avloppssystem är det teknikområde som i projektets diskussioner lyftes fram som den kanske mest långsiktigt hållbara systemlösningen. Samtidigt har detta teknikområde relativt sett långsam utvecklingstakt och vi ser ännu inte någon storskalig pilot eller plan för bredare implementering.

Stallgödsel – en cirkulär utmaning med stor potential

I projektets expertrapporter har storleken på flöden och förlusten av växtnäring längs med livsmedelskedjan beskrivits. På systemnivå är det en ohållbar och ineffektiv hantering av en livsviktig resurs och förlusterna innebär samtidigt oönskade utsläpp av kväve och fosfor till luft och vatten. Å andra visar projektets analyser att det finns stor potential att öka cirkulariteten. Kunskapen om hur vi kan förbättra både gårdsbaserad och mer regional stallgödselhantering ökar snabbt.

Precis som för cirkulär växtnäring för avlopp finns motsvarande kunskaps- och teknikutveckling för att förädla stallgödsel och biogödsel till mer koncentrerade gödselmedel som kan ersätta importerad mineralgödsel. Nya samarbetsprojekt i Sverige och kring Östersjön ger ny kunskap om såväl teknik som hur värdekedjor för nya cirkulerade gödselmedel kan skapas. Ett hinder för att detta ska skalas upp och spridas är att kostnaden för dessa nya cirkulära gödselprodukter fortfarande är högre än för den importerade och fossila mineralgödsel som används i vårt lantbruk.

Från lärande diskussion till åtgärdsarbete

Baltic Stewardship Initiative har samlat aktörer från olika delar av värdekedjan för gemensamt lärande och utvecklingsarbete. Projektet har inte direkt minskat läckaget eller ökat cirkulationen av växtnäring. Samtidigt har det resulterat i en rad nya insikter, en gemensam syn på utmaningarna och en rad förslag på fortsatt arbete vilka kommer driva på åtgärdsarbetet. Men för att fortsatt lärande och policyutveckling ska bli effektivt behöver denna typ av projekt konkretiseras och kompletteras med genomförandeprojekt som kopplar samman åtgärder i fält med forskning och policyutveckling.

Så den avslutande slutsatsen från projektet är att vi behöver genomföra åtgärdsprojekt dvs piloter och satsningar med hög kvalitet och spets som skapar ny kunskap i frågor där dialog och diskussion inte räcker.

Ett konkret exempel är BaltCOP, ett INTERREG-finansierat projekt som springer ur diskussionerna i Baltic Stewardship Initiative. Med utgångspunkt i fältprojekt och lokal åtgärdssamordning samlas svenska, estniska och lettiska aktörer för ett konkret pilotprojekt under 2024–2027.

RÖSTER FRÅN PROJEKTETS PARTNERS

” Den öppna dialog och lösningsorienterade tänkande som präglat projektet har varit dess styrka. Vi tycker inte lika i allt, men i samarbetet mellan väldigt olika aktörer har vi tillsammans identifierat en rad viktiga frågor som annars riskerat komma i skymundan”.

Kristina AtKisson. WWF, projektledare 2020-2022.

” Det är väldigt bra att projektet samlat många olika delar av livsmedelskedjan för att jobba tillsammans. För det är helheten vi behöver få till om det ska bli förändringar. Nu måste fortsätta knyta ihop forskningen med praktiskt utförande och visa goda exempel som går att skala upp.”

Fredrik Andersson. Lantbrukare och LRFs förbundsstyrelse, medlem i styrgrupp 2022-2024.

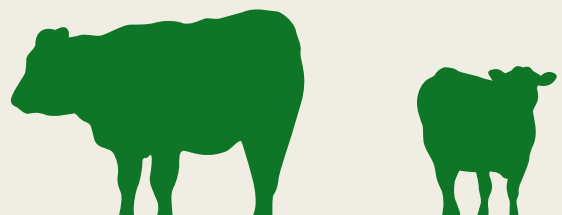
” Projektet skapade ett nytt sätt att arbeta och driva utveckling där alla aktörer längs med värdekedjan är med. Detta var ett nytänkande sätt att arbeta och det har varit mycket lärorikt för oss som företag att delta i”.

Claes Johansson. Hållbarhetschef Lantmännen, medlem i styrgrupp 2020-2024.

” Baltic Stewardship har inte direkt minskat övergödningen eller ökat cirkulariteten. Men tillsammans har vi tagit fram ny kunskap och lösningar. Vi vet nu vad som behövs för att ta nästa steg och öka åtgärdstakten med målet att få en frisk Östersjö och ett konkurrenskraftigt och hållbart svenskt lantbruk”.

Mats Johansson. WWF, projektledare 2022-2024.

FAKTA OM PROJEKTET

PROJEKTÄGARE:
Världsnaturfonden WWF
Sverige har koordinerat projektet med LRF och Lantmännen som partners.

TID FÖR GENOMFÖRANDE: 2019-2024

BUDGET: 9,2 miljoner kronor.

FINANSIERING: 70% Landsbygdsprogrammet genom Jordbruksverket 30% Världsnaturfonden WWF. Utöver det tid och engagemang utan ersättning från nätverkets medlemmar för möten och workshops, synpunkter på underlag och rapporter och externa konferenser och presentationer.

DOKUMENTATION:
www.balticstewardship.org

LÄS MER

Alla rapporter, filmer och länkar till webinarier finns på projektets hemsida

www.balticstewardship.org

Potential for circularity in the agri-food system – An analysis of nitrogen and phosphorus flows in the Baltic Sea catchment area. Rapport framtagen av Metabolic [metabolic report potential-for-circularity-in-the-agrifood-system.pdf \(triggerfish.cloud\)](https://www.balticstewardship.org/files/2023/03/01134257/bsi-policybudskap-aterforing-av-vaxtnaring.pdf)

Ökad cirkularitet och minskad övergödning – potentialen i svenskt lantbruk och livsmedelskedja. Rapport framtagen av Ecoloop februari 2022. Mats Johansson, Håkan Jönsson & Simon Magnusson. <https://wwwfbisi.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2023/03/01134257/bsi-policybudskap-aterforing-av-vaxtnaring.pdf>

Driva på policy för en hållbar återföring av växtnäringssämnen tillbaka till livsmedelsproduktionen – gemensamma policybudskap. <https://wwwfbisi.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2023/03/01134257/bsi-policybudskap-aterforing-av-vaxtnaring.pdf>

Kartläggning av premieringsmodeller för hållbarhetsarbete i lantbruket. Rapport framtagen av Macklean Mikael Furu och Jenny Asplund, september 2023. <https://wwwfbisi.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2024/10/Kartlaggning-av-premieringsmodeller-for-hallbarhetsarbete-i-lantbruket.pdf>

DOKUMENTATION FRÅN KUNSKAPSDAGAR

Goda exempel på biogasproduktion och biogödselproduktion i Kalmar län. <https://wwwfbisi.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2024/11/Goda-exempel-pa-biogasproduktion-dok-Kunskapsdagar.pdf>

Bland stensimpor och flodnejonögon i Nyköping, reportage på VA-guiden 4 oktober 2024. <https://vaguiden.se/2024/10/bland-stensimpor-och-flodnejonogon-i-nykoping/>

Följande företag och organisationer har aktivt och i olika roller deltagit i projektets nätverk och utvecklingsarbete

LANTBRUKSFÖRETAG

- Agroelit
- Fröö gård
- Hallfreda SLU
- Häckenstad gård
- Gårdsjö lantbruk
- Jordberga gård
- Ruuthsbo gods
- Torpet lantbruk
- Ågårds lantbruk

FÖRETAG

- Barilla Sverige
- Coop Sverige
- Easy Mining Sweden
- KLS Ugglarp
- Lantmännen
- Lilla Harrie Valskvarn, Pågens
- Ragn-Sells
- The Absolut Company/ Pernod Ricard
- Yara

ORGANISATIONER

- Konsumentföreningen Stockholm
- KRAV
- Kristianstads Vattenrike
- Lantbrukarnas Riksförbund LRF
- Länsstyrelsen i Stockholms Län
- Svenskt Vatten
- Sveriges SpannmålsOdlare (SpmO)
- Race for the Baltic
- Jordbruksverket/Greppa Näringen
- WWF Sverige
- Sveriges Lantbruksuniversitet

www.balticstewardship.org

Projektet Baltic Stewardship Initiative har genomförts med stöd från Jordbruksverket med finansiering från Landsbygdsprogrammet 2014–2020. Projektet har koordinerats av WWF Världsnaturfonden ihop med Lantbrukarnas Riksförbund och Lantmännen som partners.

LANTBRUKARNAS
RIKSFÖRBUND

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden